

Građanski odgoj i obrazovanje u prijedlogu Cjelovite kurikularne reforme

ISTRAŽIVAČKO IZVJEŠĆE S PREPORUKAMA

Mario Bajkuša, Forum za slobodu odgoja

SAŽETAK: Cilj provedenog istraživanja bio je mapirati prisutnost, rasprostranjenost, intenzitet i kvalitetu dimenzija i tema Građanskog odgoja i obrazovanja u prijedlozima kurikularnih dokumenata Cjelovite kurikularne reforme. Analizirani su prijedlozi kurikuluma 11 predmeta i sedam međupredmetnih tema odnosno 5588 odgojno-obrazovnih ishoda. Istraživanje je utvrdilo prisutnost dimenzija Građanskog odgoja i obrazovanja s dominacijom društvene i kulturalne dimenzije dok su politička i ljudsko-pravna dimenzija najmanje zastupljene. Dimenzije su zastupljene u svim ciklusima, ali se intenzivnije uvode od trećeg ciklusa. U izvješću su, nadalje, predstavljene i opisane sve izabrane teme i njihova kvaliteta, te su dani komentari i preporuke za poboljšanja. Na kraju, istraživanje upućuje na nužnost uvođenja Građanskog odgoja i obrazovanja u trećem i četvrtom ciklusu kako bi se kvalitetnije pokrile politička i ljudsko-pravna dimenzija, odnosno teme iz tih dimenzija.

KLJUČNE RIJEČI: Građanski odgoj i obrazovanje, Cjelovita kurikularna reforma

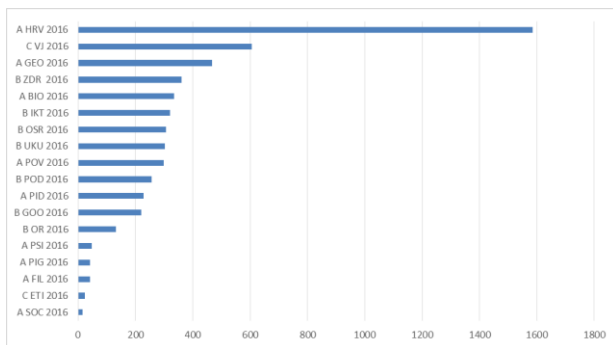
UVOD

Prijedlog Cjelovite kurikularne reforme objavljen u veljači 2016. godine naslanja se između ostalog i na Nacionalni okvirni kurikulum iz 2010. godine kojim se u obrazovni sustav uvode međupredmetne teme. Za razliku od Nacionalnog okvirnog kurikuluma, Cjelovita kurikularna reforma predviđa sedam međupredmetnih tema (dalje: MPT), a jedna od tih tema je i Građanski odgoj i obrazovanje (dalje: GOO).

Polazeći od pretpostavke kako bi dimenzije i teme vezane za GOO mogle biti raspršene kako među predmetima tako i među međupredmetnim temama, cilj istraživanja¹ koje smo proveli bio je mapirati prisutnost, rasprostranjenost, intenzitet i kvalitetu dimenzija² i tema³ GOO u kurikularnim dokumentima Cjelovite kurikularne reforme.

Za predmet istraživanja uzeti su odgojno-obrazovni ishodi (očekivanja) predmeta za koje se smatra da bi mogli biti najzasićeniji dimenzijama i temama vezanima za GOO. Sljedom navedenog izabrani su prijedlozi kurikuluma sljedećih obveznih predmeta: Hrvatski jezik, Biologija, Geografija, Priroda i društvo, Politika i gospodarstvo, Povijest, Psihologija, Sociologija i Filozofija. Nadalje, izabrani su prijedlozi kurikuluma sljedećih međupredmetnih tema: Učiti kako učiti, Poduzetništvo, Građanski odgoj i obrazovanje, Zdravlje, Održivi razvoj, Osobni i socijalni razvoj i Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije. Uz gore navedeno, u analizu su ušli i prijedlozi kurikuluma izbornih predmeta: Katolički vjeronauk i Etika.

Ukupno je analizirano 18 kurikularnih dokumenata, odnosno 5588 odgojno-obrazovnih ishoda. Broj ishoda po predmetima prikazan je u na Slici 1.

Slika 1 - Broj ishoda po predmetima

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Preuzeti razrađeni ishodi analizirani su prema [analitičkoj matrici](#), te su klasificirani po razredu/[ciklusu](#), predmetu ili međupredmetnoj temi, te vrsti predmeta (obvezni predmet, međupredmetna tema ili izborni predmet). Nadalje, svaki je ishod klasificiran po dimenzijama i temama sukladno svome sadržaju i prema definiciji koja je postavljena za svaku dimenziju i temu. Ishod je mogao biti kodiran u više dimenzija i više tema. Nakon inicijalnog kodiranja, slučajnim izborom ponovno je pregledano 10% ishoda.

Pri analizi dimenzija i tema gledano je kako su raspoređeni po predmetima, ciklusima i vrstama predmeta. Nakon kvantitativne

analize, pristupilo se kvalitativnoj analizi. Kvalitativna analiza temelji se na „priči“ koja je sastavljena od svih ishoda vezanih za pojedinu temu raspoređenih po ciklusima, vrstama predmeta i predmetima. Na temelju „priče“ istraživački tim je mogao vidjeti kako se određena tema razvija kroz cikluse i predmete.

Završni komentar i prijedlozi uzimaju u obzir i kvantitativnu i kvalitativnu analizu.

OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA

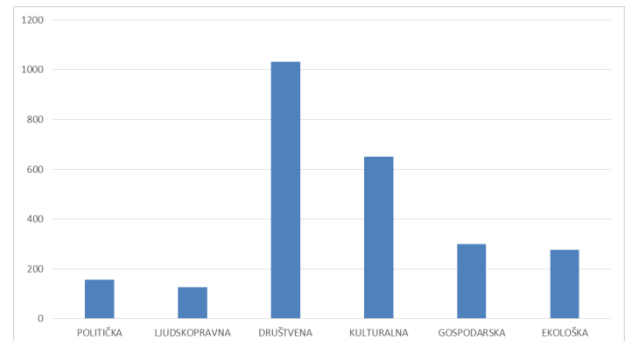
Važno je napomenuti kako ovo istraživanje ima svoja ograničenja koja su svojstvena društvenim istraživanjima, te kako postoji određena razina subjektivnosti zbog broj osoba koje su provodile istraživanja. Iako je istraživački tim nizom mjera radio na smanjivanju subjektivnosti, ne može se u potpunosti tvrditi kako su svi ishodi analizirani uniformno.

Treba napomenuti kako se istraživanje usredotočilo samo na odgojno-obrazovne ishode koji „predstavljaju jasne i nedvosmislene iskaze o tome što očekujemo od učenika u određenoj domeni/konceptu predmeta na kraju određene godine učenja“ (v. Uputa za čitanje u svim prijedlozima).

Ishodi kao središnje mjesto iskazuju „poželjna znanja, vještine i stavove“ (v. Uputa za čitanje u svim prijedlozima) te se po tome sami ističu kao predmet istraživanja. Tome treba dodati i činjenicu kako će usvojenost ishoda biti predmet vrednovanja na državnoj maturi.

RASPRŠENOST GRAĐANSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

Prvi dio analize odnosi se na uvid u zastupljenost i raspršenost pojedinih dimenzija građanskog odgoja i obrazovanja po ciklusima i predmetima.

Slika 2 - Broj ishoda po dimenzijama GOO

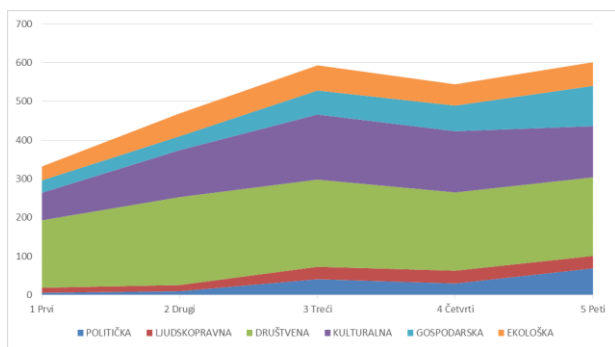
Analizom je utvrđeno kako su u kurikulumima najviše prisutne društvena i kulturalna dimenzija, dok su najmanje zastupljene politička i ljudsko-pravna dimenzija (Slika 2).

¹ Suradnica na istraživanju je bila Jelena Perak, Forum za slobodu odgoja, dok su analizu radile volonterke Foruma za slobodu odgoja i volonter GONG-a. Cjelokupno istraživanje provedeno je volonterski, te je ostvaren 421 volonterski sat. Ovom prilikom im se zahvaljujemo na uloženoj trudu i vremenu.

² Analiza polazi od toga da je Građanski odgoj i obrazovanje sastavljen od šest dimenzija: političke, ljudskopravne, društvene, kulturalne, gospodarske i ekološke.

³ Teme koje su analizirane su: demokratski politički sustav, trodioba vlasti, aktivno sudjelovanje građana, izbori i izborni sustav, Europska unija, ljudska prava, rodna

ravnopravnost, prava nacionalnih manjina, različite obitelji, prava djece, borba protiv diskriminacije, rješavanje sukoba i nenasilna komunikacija, solidarnost, volontiranje, skupine u nepovoljnom položaju, demokratske vrijednosti, integritet i etičko ponašanje, kulturna raznolikost i međukulturno razumijevanje, mediji, siromaštvo, tržišna ekonomija, proizvodnja i/ili potrošnja, financije, prava radnika, klimatske promjene, bioraznolikost, otpad i energija.

Slika 3 - Zastupljenost dimenzija po ciklusima

Zastupljenost dimenzija GOO se povećava kroz cikluse s najvećom koncentracijom u trećem i petom ciklusu. Kroz sve cikluse vidljiva je dominacija društvene i kulturalne dimenzije. Politička i ljudsko-pravna dimenzija počinju se značajnije pojavljivati od drugog ciklusa prema višim, ali kroz sve cikluse ostaju najmanje prisutne (Slika 3).

PREDMETI	POLITIČKA	LJUDSKOPRAVNA	DRUŠTVENA	KULTURALNA	GOSPODARSKA	EKOLOŠKA
A BIO 2016		1				16
A FIL 2016	2				1	
A GEO 2016	18	5	2	22	50	84
A HRV 2016	1	4	24	193		
A PID 2016	4	7	13	12	2	40
A PIG 2016	18	7	9	2	17	4
A POV 2016	6		16	44	4	
A PSI 2016			8	1		
A SOC 2016		1	2	3		
B GOO 2016	77	59	143	17	3	
B IKT 2016	7	2	78	200	1	5
B OR 2016	8	3	97	5	37	93
B OSR 2016	4	10	258	19	12	
B POD 2016	7	5	115	12	159	22
B UKU 2016			93	35	4	
B ZDR 2016	1	5	124	25	5	5
C ETI 2016	1	2	7	2	3	3
C VJ 2016	2	15	42	58	2	4

Tablica 1 - Raspršenost dimenzija po predmetima

U Tablici 1 vidljiva je raspršenost GOO⁴ dimenzija po predmetima i MPT gdje se može primijetiti vezanost dimenzija uz predmete koji su im disciplinarno bliski.

Tako su politička i ljudsko-pravna dimenzija najprisutnije u MPT GOO, a gospodarska dimenzija u MPT POD. Društvenu dimenziju može se najviše naći u MPT OSR, GOO i ZDR. Kod dvije dimenzije vidimo prisutnost u jednom predmetu i jednoj MPT. Kulturalnu dimenziju se tako može naći u HRV i MPT IKT⁵, a ekološka je zastupljena u GEO i MPT OR.

Zaključno o dimenzijama valja spomenuti kako su one najviše koncentrirane u kurikulumima međupredmetnih temama.

Za bolje razumijevanje ove analize, ali i položaja prijedloga kurikulumu Povijesti valja napomenuti sljedeće. Iako je bilo za očekivati kako će ovaj kurikulum biti veoma zasićen dimenzijama i temama to na razini ishoda nije slučaj. Naime, same povijesne teme nisu sadržane u ishodima. Naime u nastavi Povijesti „fokus se širi na objašnjavanje interpretativne

⁴ Popis svih skraćenica nalazi se na kraju izvješća.

prirode različitih prikaza prošlosti, perspektiva i značenja. Učenici provode vlastita istraživanja o sadržajima koje proučavaju te odabiru prikladne načine prezentacije rezultata. Učenje i poučavanje Povijesti u četvrtom i petom ciklusu (srednja škola) usredotočeno je na istraživanje i izvore te produbljuje učenikovo razumijevanje prirode interpretacija, dokaza i argumenata, kao i vještina povezanih s komunikacijom znanja o prošlosti“ (POV, 5). Odnosno, povijesne teme se koriste kako bi se kroz proučavanje i istraživanje tih tema ostvarili ishodi kroz koje se učenici upoznaju s glavnim konceptima „konceptima vremena i prostora, uzroka i posljedica te kontinuiteta i promjena. Učenici razvijaju osnovno razumijevanje uloge izvora u proučavanju prošlosti te provode vlastita mala istraživanja u kontekstu osobnih, obiteljskih i lokalnih historija“ (POV, 5).

TEME IZ POLITIČKE DIMENZIJE

	A1: Demokratski poredak	A2: Trodioba vlasti	A3: Aktivno sudjelovanje građana	A4: Izbori i izborni sustav	A5: Europska unija
PREDMET					
A BIO 2016					
A FIL 2016	1				
A GEO 2016	4	1			8
A HRV 2016	1				
A PID 2016	2		3		
A PIG 2016	8	4	2	1	
A POV 2016					
A PSI 2016					
A SOC 2016					
B GOO 2016	31	6	13	8	3
B IKT 2016	7				
B OR 2016	3		8		
B OSR 2016	3		1		
B POD 2016	2				
B UKU 2016					
B ZDR 2016	1				
C ETI 2016					
C VJ 2016					
CIKLUSI					
1 Prvi			2		
2 Drugi	4		2		
3 Treći	20	6	5	3	8
4 Četvrti	14	1	6	3	
5 Peti	25	4	12	3	3
VRSTE					
Obvezno	16	5	5	1	8
Međupredmeto	47	6	22	8	3
Izborno					

Tablica 2 - Zastupljenost tema političke dimenzije u predmetima, ciklusima i vrstama predmeta

Unutar političke dimenzije izabrano je pet tema: demokratski politički sustav, trodioba vlasti, aktivno sudjelovanje građana, izbori i izborni sustav, te Europska unija.

Tema „**demokratski politički sustav**“ je u analiziranim dokumentima pokrivena sa 63 ishoda, a koncentrirana je u kurikulumima MPT GOO, PIG i GEO. Učenici se s temom počinju upoznavati u drugom ciklusu, te ona na različite načine ostaje prisutna u višim ciklusima. Tako se od učenika već na kraju drugog ciklusa očekuje da:

...opisuje organiziranost lokalne zajednice u svome zavičaju (gradonačelnik, načelnik i sl.) (PID, II);

...opisuje organiziranost Republike Hrvatske (predsjednik Republike Hrvatske, Vlada Republike Hrvatske, Hrvatski sabor) i istražuje njezine nacionalne simbole (PID, II);

...imenuje najvažnije institucije lokalne vlasti (GOO, II);

...zalaže se za demokratske stavove i vrijednosti (GOO, II).

Kurikulum MPT IKT daje naglasak na poznavanju i korištenju zakonskog okvira prilikom dijeljenja vlastitog i korištenja tuđeg

⁵ Na broj ishoda u kulturalnoj dimenziji značajno je utjecala MPT IKT s obzirom na to da je u analizi predviđeno da svi ishodi vezani za medijsku i informacijsku pismenost budu stavljani pod kulturalnu dimenziju.

sadržaja u digitalnom okružju. MPT OSR naglasak daje na poznavanju i poštivanju zakona i društvenih normi (4 ishoda) čemu se može pridodati i jedan ishod sličnog sadržaja iz MPT ZDR. Aktivniji pristup ovoj temi može se zamijetiti u ostalim kurikulumima, nositeljima teme MPT GOO i PIG. MPT GOO od trećeg ciklusa započinje s radom na pojmovima poput demokracije, politike i političkih stranaka, Ustava i zakona, utjecaja politike na svakodnevni život. Ovo se nastavlja i u sljedećem ciklusu gdje se nastavlja raditi s navedenim pojmovima, ali na višoj razini pa tako učenik/ica:

- ...istražuje prošle i aktualne događaje i procese s gledišta demokratskih vrijednosti;
- ...koristi se prikladnim načinima i mehanizmima obraćanja institucijama i organizacijama nadležnima za određeno kršenje ljudskih prava;
- ...obrazlaže različite utjecaje na stupanj razvoja demokracije;
- ...procjenjuje primjerenost institucionalnoga okvira (ustroja političke vlasti) i potrebe da se taj okvir mijenja;
- ...uspoređuje ustrojstvo vlasti u Republici Hrvatskoj i njezine institucije s onima u drugim državama u sadašnjosti i prošlosti (GOO, IV).

U četvrtom ciklusu se MPT GOO nadopunjava i ishodima iz PIG gdje se uvodi pojam vladavine prava, te se raspravlja o proračunima lokalnih zajednica. Zajedno čine jednu cjelinu gdje se dublje promišlja o demokraciji, prati se donošenje i utjecaj politika na život građanina.

Tema „**trodioaba vlasti**“ je kvalitetno obrađena te je za očekivati da će učenici nakon trećeg ciklusa biti upoznati s temom dok će se u višim razredima s temom baviti na složeniji način što je vidljivo iz sljedećih ishoda:

- ...objašnjava pojam republike i trodiobu vlasti (GEO, III);
- ...navodi ustrojstvo zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti (MPT GOO, III);
- ...objašnjava što je ustavna vlast i trodioba vlasti (GOO, III);
- ...istražuje načelo diobe i načelo legitimnosti vlasti (PIG, V).

Iako je tema „**izbori i izborni sustav**“ pokrivena s devet ishoda, važno je napomenuti kako je kvalitativnom analizom uočeno da samo jedan ishod stvarno obuhvaća izbore i izborni sustav. Tako se od učenika na kraju petog ciklusa u MPT GOO u očekuje da:

- ...navodi kako se biraju zastupnici u Hrvatski sabor, na koji način izborni sustav utječe na sastav Sabora te kako funkcionira Sabor (GOO, V).

Nastavno na ovu temu treba spomenuti kako je analizom teme „**demokratske vrijednosti**“ pronađen komplementarni skup ishoda koji se također tiču izbora, ali izbora samo na razini razreda odnosno izbora za vijeće učenika. Tako se od učenika već u prvom ciklusu u MPT GOO očekuje da:

- ...objašnjava svojim riječima pravila za izbore u razredu i izbore u vijeće učenika;
- ...opisuje poželjna obilježja kandidata;
- ...predlaže razredna pravila, uočava njihova kršenja te ih komentira;
- ...prepoznaje kršenje pravila izbora i primjereno reagira na njih;
- ...sudjeluje u izborima i u ostalim procesima donošenja odluka
- ...uočava prednosti predstavljenih kandidata

Jedna od zanimljivosti koja je uočena analizom jest kako tema „**Europska unija**“ uvelike ovisi o kurikulumu GEO iako bi bilo za očekivati kako će taj segment preuzeti MPT GOO s obzirom na to da je Republika Hrvatska članica Europske unije, a građani Republike Hrvatske građani Europske unije. Tema je

fokusirana u trećem ciklusu te na kraju tog ciklusa od učenika se očekuje da:

- ...analizira utjecaj institucija i glavnih politika EU-a na pojedinca i države;
- ...imenuje najvažnije europske integracije i navodi njihovo područje djelovanja;
- ...navodi najvažnije institucije EU-a i njihova sjedišta te ih locira na geografskoj karti;
- ...obrazlaže nastanak i proširenje Europske unije uz pomoć tematske karte;
- ...obrazlaže važnost interesnih integracija na razini Europe;
- ...obrazlaže značenje EU-a u Europi i svijetu (GEO, III).

Prema analizi, tema Europske unije nije prisutna u četvrtom ciklusu već se ponovno pojavljuje u petom ciklusu u GEO i MPT GOO.

KOMENTAR I PREPORUKE UZ TEME IZ POLITIČKE DIMENZIJE

Kod teme „demokratski politički poredak“ zamjetan je nedostatak referenci, odnosno rada na Ustavu Republike Hrvatske kao temeljnom zakonu, ali i potencijalno vrlo produktivnom nastavnom materijalu. Tako na se razini ishoda Ustav RH spominje pet puta⁶. Naknadnom pretragom utvrđeno je kako se Ustav spominje još nekoliko puta⁷ u svim prijedlozima predmetnih i međupredmetnih kurikuluma. Stoga bi važnosti Ustava kao temeljnog zakona države bilo uputno preoblikovati ishode da izravno ciljaju na tekst Ustava tako da „učenik/ica poznaje odredbe Ustava RH...“ ili „učenik/ica, koristeći tekst Ustava RH, ...“.

U tom kontekstu bilo bi uputno da se učenici upoznaju s izvorima teksta Ustava, zakona i drugih akata, da mogu prepoznati glavne dijelove teksta akta (članak, stavak i sl.), odnosno da mogu ispravno citirati pravne tekstove. Isticanjem ovog segmenta pojačala bi se pravna pismenost učenika, te se jasno dala smjernica za povezivanje s nastavom Hrvatskog jezika gdje se obrađuju različiti stilovi, pa tako i pravno-administrativni.

U kurikulumu MPT GOO u prvom ciklusu pronađen je ishod koji od učenika očekuje da se „zalaže za demokratske vrijednosti i stavove“ no analiza nije pronašla ishod kojim se učenici upoznaju, na način primjeren njihovoj dobi, s tim demokratskim stavovima i vrijednostima. Odnosno, postavlja se pitanje kako da se učenici zalažu za nešto s čime, barem na razini ishoda, nisu prije toga upoznati.

Tema vladavine prava je iznimno važan koncept za demokraciju i učenici bi se s njime trebali upoznavati postupno, ali bi u svakom slučaju trebao biti predstavljen svim učenicima do kraja trećega ciklusa. Stoga bi bilo primjereno da se ishodi vezani za vladavinu prava „spuste“ u niže cikluse, odnosno u treći ciklus.

Kako je analiza pokazala, tema „Izbori i izborni sustav“ je nedostatan pokrivena. Odnosno primjetno je kako je veći naglasak na izborima u razredu i za vijeće učenika, ali se nigdje ne radi poveznica tih izbora s izborima za predsjednika Republike, za Hrvatski sabor. Izbori za Europski parlament se niti ne spominju. Bilo bi stoga uputno da se napravi jasna poveznica, da se da veći naglasak na ostalim izborima, da se učenici upoznaju sa standardima demokratskih izbora, da se radi i raspravlja na programima političkih stranaka. Također, ova tema bi se trebala sustavnije obrađivati već u osnovnoj školi.

⁶ Kurikulum PIG-a u ishodu „...primjenjuje Ustav RH i imenuje institucije vlasti, opisuje i uspoređuje njihove nadležnosti, navodi primjere iz svakodnevnog života“ (str. 15.). Kurikulum MPT GOO u ishodima: „...navodi ustavna i zakonska prava nacionalnih manjina“ (str. 13.), „...razlikuje Ustav i zakone“ (str. 18.), „...objašnjava što je ustavna

vlasti i trodioba vlasti“ (str. 18.) i „...zalaže se za ustavnu i učinkovitu zaštitu manjina“ (str. 21.).

⁷ U kurikulumu PIG-a na str.4. i 17. (materijali i izvori), te u kurikulumu MPT GOO na str. 10. (Preporuke za ostvarenje ishoda) i 19. (Ključni sadržaji). Riječ „ustav“ spominje se i u kurikulumu POV, ali bez referenci na Ustav RH.

Na prethodnu temu može se nadovezati i tema „Europske unije“ koja iako prisutna je obrađena na način koji nije proporcionalan njenoj važnosti i utjecaju na svakodnevni život. Analiza je pokazala kako se radi o čistom informiranju učenika o EU, a ne o njihovom obrazovanju. Uočljiv je nedostatak teme izbora za EU parlament, uloge i načina sudjelovanja građana u donošenju odluka, načina ostvarivanja svojih prava. Zaključno, tema Europske unije bi trebala biti proporcionalno uključena u kurikulum s obzirom na stvarnu važnost na svakodnevni život.

TEME IZ LJUDSKOPRAVNE DIMENZIJE

	B1: Ljudska prava	B2: Rodna ravnopravnost	B3: Prava nac. manjina	B4: Različite obitelji	B5: Prava djece	B6: Borba protiv diskriminacije
PREDMET						
A BIO 2016		1				
A FIL 2016						
A GEO 2016	3				1	
A HRV 2016						1
A PID 2016	2				4	
A PIG 2016	3					3
A POV 2016						
A PSI 2016						
A SOC 2016				1		
B GOO 2016	26	9	5		6	13
B IKT 2016						1
B OR 2016	2					
B OSR 2016	9			1	1	2
B POD 2016	4					
B UKU 2016						1
B ZDR 2016	1					
C ETI 2016	2					1
C VJ 2016	12					
CIKLUSI						
1 Prvi	1			1	8	
2 Drugi	11				3	2
3 Treći	25	5			1	8
4 Četvrti	13	5	4			7
5 Peti	14		1	1		5
VRSTE						
Obvezno	8	1		1	5	4
Međupredmeto	42	9	5	1	7	17
Izborna	14					1

Tablica 3 - Zastupljenost tema ljudskopravne dimenzije u predmetima, ciklusima i vrstama predmeta

U području ljudskopravne dimenzije izabrane su sljedeće teme: ljudska prava, rodna ravnopravnost, prava nacionalnih manjina, različite obitelji, prava djece i borba protiv diskriminacije.

Tema „**ljudska prava**“ prostire se od prvog do petog ciklusa s najvećom koncentracijom u trećem ciklusu. Ova tema je najviše zastupljena u MPT GOO, a 12 ishoda vezanih za ovu temu je pronađeno i u kurikulumu Katoličkog vjeronauka. Unutar ove teme zastupljene su podteme ravnopravnosti, prava na vlasništvo, prava na obrazovanje, dio socijalnih i ekonomskih prava, pravo na rad, pravo na priziv savjesti, prava potrošača te jednim dijelom prava nacionalnih manjina. U kontekstu upoznavanja učenika o ljudskim pravima važan je treći ciklus gdje se nalazi značajan skup ishoda u MPT GOO:

- ...istražuje povijesni razvoj ljudskih prava;
- ...navodi temeljne dokumente o zaštiti ljudskih prava;
- ...objašnjava promjene koje su se dogodile u razvoju ljudskih prava;
- ...prepoznaje slučajeve diskriminacije u svakodnevnim situacijama i primjereno reagira na njih;
- ...promiče razvoj i napredak ljudskih prava;
- ...promiče vrijednosti temeljnih dokumenata o zaštiti ljudskih prava;
- ...pronalaži i povezuje sadržaj dokumenata o zaštiti ljudskih prava s primjerima iz svakodnevnice (GOO, III).

Upoznavanje s ljudskim pravima nastavlja se i u četvrtom ciklusu gdje je smješten isto tako značajan skup ishoda.

Aktivno promišljanje ljudskih prava može se uočiti tek u petom ciklusu u GEO, PIG i OSR gdje se od učenika očekuje da:

- ...uspoređuje ostvarivanje ljudskih prava na primjerima iz Hrvatske i svijeta danas i u prošlosti (GOO, V)
- ...istražuje ljudska prava, definira pojam prava na ljudsko dostojanstvo i objašnjava da ono pripada svima bez obzira na različitosti.
- ...uočava primjere kršenja ljudskih prava u svojoj okolini (PIG, V);
- ...prepoznaje situacije na lokalnoj i globalnoj razini u kojima su ljudska prava ugrožena (OSR, V).

Osim ljudskih prava, valja spomenuti kako su u MPT OR u kurikulum uvedena i prava životinja te se tako od učenika na kraju prvog ciklusa očekuje da

- ...navodi ljudska prava i prava životinja (OR, I).

Tema „**prava nacionalnih manjina**“ zastupljena je u četvrtom i petom ciklusu u MPT GOO i to na razini istraživanja problema s kojima se susreću pripadnici nacionalnih manjina, upoznavanja i navođenja ustavnih i zakonskih prava, te zalaganja za ustavnu i učinkovitu zaštitu nacionalnih manjina. Također, u četvrtom ciklusu se od učenika očekuje da se

- ...zalaže za integraciju pripadnik nacionalnih manjina (GOO, IV).

Tema „**prava djece**“ prisutna je samo u osnovnoj školi, odnosno u prva tri ciklusa u PID, GEO, MPT GOO i MPT OSR. S pravima djece učenici će se susresti već u prvom ciklusu nakon kojeg se očekuje da učenik:

- ...pridaje važnost dječjim pravima;
- ...primjenjuje dječja prava u svakodnevnim situacijama;
- ...sudjeluje u razgovoru o dječjim pravima i daje prijedloge vezane uz zaštitu dječjih prava u svakodnevnim situacijama;
- ...svojim riječima navodi dječja prava;
- ...uz pomoć učitelja navodi primjere kršenja i načine zaštite dječjih prava u svakodnevnim situacijama;
- ...zastupa jednaka prava za svako dijete (GOO, I).

Tema „**borba protiv diskriminacije**“ pojavljuje se u drugom ciklusu u MPT GOO te je sadržana i u svim ostalim višim ciklusima obrazovanja i to u IKT, UKU, HRV, OSR, ETI i PIG s najvećom koncentracijom u trećem ciklusu. U sklopu ove teme učenici će navoditi primjere kršenja i načine zaštite ljudskih prava, navoditi i obrazlagati vrste i načine diskriminacije po svim osnovama, te načine reagiranja na diskriminaciju i sprečavanje govora mržnje. U višim ciklusima učenici će istraživati stereotipe, predrasude i manipulacije koje se mogu pronaći u medijskom tekstu, te će dalje razvijati stav protivljenja svakom obliku diskriminacije.

Iako je istraživački tim u analitičkoj matrici kao temu postavio „**rodnu ravnopravnost**“ tijekom analize nije identificiran niti jedan ishod koji bi sadržavao navedenu sintagmu. Umjesto toga, prilikom izrade analiziranih kurikuluma, ekspertne skupine su se odlučile koristiti sintagmom „ravnopravnost spolova“. Navedena tema je prisutna u trećem i četvrtom ciklusu u kurikulumima BIO i MPT GOO, pa se tako od učenika na kraju četvrtog ciklusa očekuje da:

- ...navodi ustanove koje štite ravnopravnost spolova i objašnjava njihovu ulogu;
- ...objašnjava najvažnije pojmove uz ravnopravnost spolova;
- ...prepoznaje spolnu diskriminaciju i primjereno reagira na nju;
- ...razvija aktivan i odgovoran odnos prema osobama različitoga spola;
- ...zalaže se za ravnopravnost spolova u svakodnevnim situacijama (GOO, V).

Tema „**različite obitelji**“ obuhvaća ishode koji govore o jednoroditeljskim, samohranim, posvojitelskim i istospolnim obiteljima. Analizom su identificirana dva ishoda koja je

istraživački tim, interpretacijom odlučio staviti pod ovu temu. Tako se od učenika očekuje da:

- ...opisuje i uspoređuje svoju obitelj s obiteljima vršnjaka (OSR, I);
- ...definira u uočava postojanje različitih vrsta obitelji (stilova obiteljskog života) i braka u različitim kulturama (SOC, V).

KOMENTAR I PREPORUKE UZ TEME IZ POLITIČKE DIMENZIJE

Kao što je analiza pokazala u kurikulumima koji su bili predmetom ovog istraživanja pronađen je skup ishoda koji mogu rezultirati kvalitetnim poznavanjem ljudskih prava od strane učenika. Ono što bi u svakom slučaju povećalo kvalitetu rada na ovoj temi je uključivanje rasprava i rada na konkretnim slučajevima sukoba prava. Naime, praksa je pokazala, naime, da se upravo takvim radom senzibilizira učenike za ljudska prava te razvija njihova vještina prosuđivanja u slučajevima kršenja ljudskih prava.

Analiza je također pokazala da je navedeni skup ishoda smješten u trećem ciklusu, no isto tako postoji niz ishoda u prethodnim ciklusima u kojima se spominje pojam „ljudskih prava“. Doima se stoga anakrono da učenici raspravljaju o i zalažu se za ljudska prava, navode primjere kršenja ljudskih prava, ali se s njima opoznaju tek u trećem ciklusu. Stoga bi bilo primjereno usuglasiti razvoj teme kroz cikluse kao i terminologiju koja se koristi, a sve usklađeno s dobi učenika.

Slična je situacija i s temom dječjih prava koja, iako brojčano zastupljena sa svega 12 ishoda, bi trebala biti uklopljena i terminološki povezana s cjelokupnom temom ljudskih prava. U ovom trenutku te poveznice nema, odnosno ona ne postoji na razini ishoda.

Kod teme prava nacionalnih manjina trebalo bi se više isticati njihovo uključivanje u sve aspekte političkog, društvenog i ekonomskog života, a da pri tome zadrže svoje posebnosti. Slika koju daju ishodi koji su analizom pronađeni daju dosta tehničku sliku. Stoga bi bilo primjereno ishode iz MPT GOO u četvrtom ciklusu preoblikovati tako da se učenici zalažu za uključivanje pripadnika nacionalnih manjina u život zajednice. Tako bi se bolje opisao odnos prema nacionalnim manjinama u usporedbi s pojmom „integracija“ koji se nalazi u prijedlogu kurikuluma.

Kada se gledaju zajednički, teme ljudskih prava, prava nacionalnih manjina, dječjih prava i tema borbe protiv diskriminacije može se zaključiti kako će učenici dobiti značajan skup znanja i vještina, te razviti aktivan stav prema zaštiti ljudskih prava uz napomenu kako je nužno napraviti gore spomenute preinake.

Jedna o zanimljivosti koje su pronađene analizom 18 kurikuluma je očito izbjegavanje korištenja pojma rodna ravnopravnost. Želeći dobiti potpuniji uvid u ovu tematiku, istraživački tim je proveo naknadnu informativnu analizu kurikuluma svih predmeta i međupredmetnih tema te je utvrđeno kako se riječ "rod" u svojim izvedenicama, a u značenju društveno definirano shvaćanja muškosti i ženskosti se spominje deset puta u prijedlozima kurikuluma predmeta i međupredmetnih tema i to: Povijest, str. 5., Filozofija, str. 19., Sociologija, str. 9., Etika, str. 10., Grčki jezik, str. 37., Latinski jezik, str. 56., Katolički vjeronauk, str. 84. i Pravoslavni vjeronauk, str. 40. Izbjegavanjem rasprave o ovoj temi i ne upoznavanje učenika s istom otvara vrata perpetuiranja predrasuda u društvu.

Na kraju, a vezano za dimenziju ljudskih prava bilo bi iznimno važno da se u kurikulumima izravno spomenu stilovi obiteljskog života koji postoje u društvu. Razlog za to je činjenica kako postoji niz ishoda gdje će učenici opisivati i uspoređivati svoju

obitelj s obiteljima drugih učenika te postoji stvarna mogućnost do negativnih reakcija drugih učenika na stilove obiteljskog života za koje ne znaju. Činjenica je kako broj jednoroditeljskih i posvojiteljskih obitelji raste i svi učenici bi trebali biti senzibilizirani po tom pitanju i kako bi došlo do prihvaćanja djece iz takvih obitelji.

TEME IZ DRUŠTVENE DIMENZIJE

	C1: Rješavanje sukoba i nenasil. kom.	C2: Solidarnost	C3: Volontiranje	C4: Skup. u nepovolj. položaju	C5: Demokratske vrijednosti	C6: Integritet i etičko ponašanje
PREDMET						
A BIO 2016						
A FIL 2016						1
A GEO 2016	1	1				
A HRV 2016	15	1			3	7
A PID 2016	2	1			8	
A FIG 2016		1			3	1
A POV 2016						2
A PSI 2016	3	1				
A SOC 2016	1	1				
B GOO 2016	14	11	11		49	10
B IKT 2016	12	2			3	1
B OR 2016	5	2			20	1
B OSR 2016	42	27	4		43	2
B POD 2016	1	1	2		8	12
B UKU 2016	2				4	1
B ZDR 2016	16	18	2		7	3
C ETI 2016		2				1
C VJ 2016	2	8				
CIKLUSI						
1 Prvi	19	12	1		18	3
2 Drugi	26	17	2		29	4
3 Treći	23	24	3		31	9
4 Četvrti	31	15	10		35	2
5 Peti	17	9	3		35	24
VRSTE						
Obvezno	22	6			14	11
Međupredmeto	92	61	19		134	30
Izborno	2	10				1

Tablica 4 - Zastupljenost tema društvene dimenzije u predmetima, ciklusima i vrstama predmeta

U društvenoj dimenziji obrađivane su sljedeće teme: rješavanje sukoba i nenasilna komunikacija, solidarnost, volontiranje, skupine u nepovoljnom društvenom položaju, demokratske vrijednosti, te integritet i etičko ponašanje.

Tema „**rješavanje sukoba i nenasilna komunikacija**“ je jedna od najprisutnijih tema sa 116 ishoda u svim ciklusima s naglaskom na drugom i četvrtom ciklusu. Tema je najprisutnija u MPT OSR, MPT ZDR, HRV i MPT GOO. Cjelokupna tema je dosta široko postavljena i obuhvaća niz strategija i vještina rješavanja problema, sukoba i nenasilne komunikacije. Tema obiluje aktivnim slušanjem, nenasilnim rješavanjem sukoba i nenasilnom komunikacijom, potiče se nenasilno ponašanje, konsenzus, pregovaranje i međusobno poštovanje.

Nadalje, tema „**solidarnost**“ je isto tako prisutna u kurikulumima sa 77 ishoda koji su raspoređeni u svim ciklusima s kulminacijom u trećem ciklusu, a pokrivene su teme solidarnosti, socijalne pravde, suosjećanja, prepoznavanja i razumijevanja potreba drugih, pomaganje drugima. Od posebnosti ove teme mogu se istaknuti ishodi u MPT ZDR u petom ciklusu gdje se od učenika očekuje da:

- ...opisuje postupak izdavanja/dobivanja donatorske kartice te značenje i postupke darivanja krvi, tkiva i organa.
- ...razvija stav da je darivanje krvi, tkiva i organa humano i da time pomazemo drugima (ZDR, V).

Usko vezano uz prethodnu temu je tema „**volontiranje**“ zastupljena s 19 ishoda u MPT GOO i MPT OSR, te s fokusom na četvrtom ciklusu. Aktivniji angažman učenika se očekuje u petom ciklusu gdje se od učenika očekuje da:

...obrazlaže načine na koje može volontirati u zajednici;
...volontira u zajednici (GOO, V).

Jedna od tema za koju se može reći da je kvalitetno obrađena je tema „**integritet i etično ponašanje**“ koje je u kurikulumima zastupljeno s 42 ishoda s fokusom na MPT GOO, MPT POD i HRV. Tema je prisutna u svim ciklusima, a svoju kulminaciju doživljava u petom ciklusu. Sadržajno gledajući u ovoj temi je najveći naglasak dan na ispravnom korištenju (tuđih) izvora informacija pa tako osam ishoda u četiri predmeta govori o tome da učenik:

...citira izvor informacija (HRV, II),
...se koristi informacijama poštujući intelektualno vlasništvo (HRV, III),
...primjenjuje etičke norme pri korištenju informacijama i njihovu preoblikovanju u novi kontekst (sadržaj) te primjenjuje pravila citiranja i poštujući prava intelektualnog vlasništva (UKU, IV),
...istražujući, prakticira profesionalnoetičke norme (ne plagira, ne zanemaruje dokaze koji ne podupiru tezu i sl.) (POV, V).

Učenici će se kroz ovu temu upoznavati s fenomenom korupcije, njezinim uzorcima i posljedicama, te razvijati stav o štetnosti korupcije na društvo i državu. Značajan doprinos ovoj temi daje i MPT POD gdje će učenici proučavati štetnost sive ekonomije.

Na kraju, iako je istraživački tim pregledao svaki ishod posebno, te napravio dodatne preglede, a u slučaju teme „**osobe u nepovoljnom društvenom položaju**“ i treću provjeru, u analiziranim kurikulumima, na razini ishoda, nije pronađen niti jedan ishod koji bi govorio o skupinama u nepovoljnom položaju poput beskućnika, osoba s poremećajima u ponašanju, osoba s teškoćama u razvoju ili osoba s invaliditetom.

KOMENTAR I PREPORUKE UZ TEME IZ DRUŠTVENE DIMENZIJE

Kao što je već spomenuto u samoj analizi, teme „**solidarnost**“ i „**integritet i etično ponašanje**“ su kvalitetno pokriveni i daju podlogu da se kvalitetno provedu u školama.

Kada je u pitanju tema „**rješavanje sukoba i nenasilna komunikacija**“ valja spomenuti kako da bi bilo uputno da predstavnici svih radnih skupina zajednički usklade terminologiju, kao i raspored ostalih tema vezanih za socijalne i komunikacijske vještine zbog uočene neujednačenosti. Takvom revizijom ove teme omogućilo bi se njeno kvalitetnije provođenje jer bi se na godišnjoj razini lakše mogli raditi izvedbeni planovi za teme vezane za medijaciju, aktivno slušanje, asertivnost i sl.

Vezano za temu „**volontiranje**“ treba napomenuti kako, na razini ishoda, se prvi put spominje u MPT OSR u četvrtom ishodu. Prije toga se u kurikulumu koriste pojmovi „humanitarne akcije“, „dobrovoljni društveni rad“ i „dobrotvorni rad“. U tom smislu bilo bi primjereno da se koristi ista terminologija koja bi bila u duhu odgoja za volonterstvo kako je to propisano i Zakonom o volonterstvu. Nadalje, iskustvo škola, ali i iskustvo pojedinih organizacija civilnog društva govori kako se volontiranje može provoditi na prikladne načine i u nižim ciklusima obrazovanja gdje učenici uz prikladno vodstvo mogu sudjelovati u školskim volonterskim akcijama. Stoga bi bilo primjereno poticati volontiranje od prvih dana školovanja, a navedeno i jasno izreći u ishodima.

Vezano za temu „**skupine u nepovoljnom društvenom položaju**“ valja napomenuti kako su naknadnom pretragom pronađena mjesta⁸ gdje se spominju određene skupine. No

kako bi se postigla svijest kod svih učenika o postojanju tih skupina potrebno je to istaknuti na razini ishoda.

Istraživački tim je unutar društvene dimenzije izabrao temu „**demokratske vrijednosti**“ sa sljedećom definicijom: „demokratske vrijednosti u praksi, na mikro razini (lokalno, u razredu, školi, društvu)“. Pregledom ishoda nije se uspjela naći neka zajednički poveznica, već je uočena šarolikost tema. Zbog toga je analiza ove teme izostavljena.

TEME IZ KULTURALNE DIMENZIJE

	D1: Kulturna raznolikost i međukult. kom.	D2: Mediji
PREDMET		
A BIO 2016		
A FIL 2016		
A GEO 2016	9	1
A HRV 2016	32	88
A PID 2016	5	
A PIG 2016		1
A POV 2016		
A PSI 2016	1	1
A SOC 2016	2	
B GOO 2016	1	13
B IKT 2016	12	6
B OR 2016	3	1
B OSR 2016	11	4
B POD 2016	5	3
B UKU 2016	1	4
B ZDR 2016	11	1
C ETI 2016	2	
C VJ 2016	56	2
CIKLUSI		
1 Prvi	17	21
2 Drugi	30	23
3 Treći	39	20
4 Četvrti	38	29
5 Peti	27	32
VRSTE		
Obvezno	49	91
Međupredmeto	44	32
Izborno	58	2

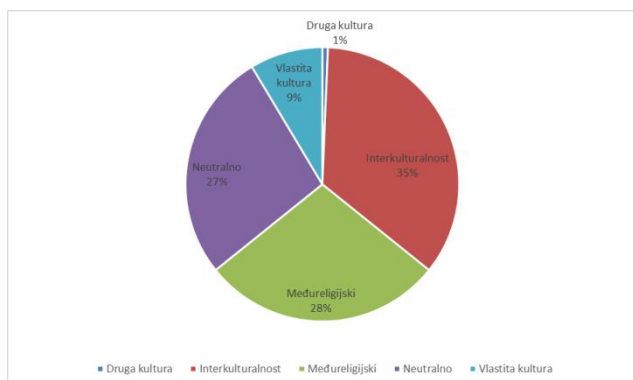
Tablica 5 - Zastupljenost tema kulturalne dimenzije u predmetima, ciklusima i vrstama predmeta

Unutar kulturalne dimenzije odabrane su dvije teme: kulturna raznolikost i međukulturno razumijevanje, te mediji.

Sa 151 ishodom, tema „**kulturna raznolikost i međukulturno razumijevanje**“ je „najbogatija“ tema u provedenoj analizi. Zastupljena je u 14 predmeta s najvećom prisutnošću u HRV i VJ. Za potpunije razumijevanje ove teme provedena je dodatna analiza gdje je navedenih 151 ishod dodatno kategorizirano prema sljedećoj matrici:

- **Interkulturalnost:** ishod govori o postojanju, životu i međusobnom poštivanju različitih kultura s posebnim naglaskom na odnos dominantne i drugih kultura;
- **Međureligijski dijalog:** ishod govori o postojanju, životu i međusobnom poštivanju različitih kultura;
- **Druge kulture:** ishod govori samo o drugim kulturama i odnosu prema njima;
- **Vlastita kultura:** ishod govori samo o vlastitoj (dominantnoj) kulturi;
- **Neutralni ishod.**

⁸ „Beskućnici“ se spominju u kurikulumima ETI i VJ, „nezaposleni“ u kurikulumu SOC, „osobe s invaliditetom“ u kurikulumu PID, MPT GOO.

Tablica 6 - Zastupljenost pojedinih segmenata unutar teme "kulturna raznolikost i međukulturno razumijevanje"

Kao što je vidljivo iz prethodne slike, unutar 151 ishoda najviše je onih koji govore o interkulturalnosti. Oni su najviše pozicionirani u HRV, te MPT IKT i MPT OSR, a kad su u pitanju ciklusi, ova komponenta je najviše prisutna u višim ciklusima obrazovanja. Neki od ishoda su:

- ...prepoznaje svoju posebnost i vrijednost kao i posebnost i vrijednost drugih osoba i zajednica kojima pripada (PID, I);
- ...prihvaća različitosti među ljudima (OR, I);
- ...prepoznaje sličnosti i uvažava razlike između vlastite jezične kulture i drugih jezičnih kultura (HRV, II)
- ...navodi da postoje različiti običaji i tradicije u drugim zajednicama (OSR, II)
- ...opisuje razvoj hrvatske države te utjecaje susjednih prostora na oblikovanje identiteta (GEO, III)
- ...iskazuje pozitivan stav prema međukulturalnim razlikama (IKT, III);
- ...poštuje razlike i multikulturalnost u poslovnom okruženju (POD, III)
- ...istražuje tekstove iz različitih izvora i u njima uočava različitost kulturnih vrijednosti i obrazaca ponašanja
- ...kritički procjenjuje predrasude i stereotipna ponašanja i analizira uzroke i posljedice nastale uslijedi različitosti među pripadnicima različitih kultura (IKT, IV);
- ...opisuje multikulturalnost i obrazlaže njezine utjecaje na primjerima iz Hrvatske i svijeta (GEO, V);
- ...živi u skladu s vrijednostima i kulturom svoje zajednice poštujući kulturni identitet drugih (OSR, V).

Međureligijska komponenta je zastupljena samo u kurikulumu Katoličkog vjeronauka što je odraz činjenice da je jedna od domena unutar tog kurikuluma naslovljena „Crkva u međukulturnome i međureligijskome dijalogu“. Neki od ishoda u ovoj komponenti su:

- ...izražava i opisuje važnost međusobnoga poštovanja prema onima koji drukčije vjeruju i onima koji ne vjeruju (II);
- ...otkriva i opisuje različitost među ljudima te objašnjava važnost prihvaćanja različitosti te razvijanja odnosa poštovanja i povjerenja (II);
- ...prepoznaje da danas postoje različite kršćanske Crkve i opisuje što je ekumenski stav i ekumensko djelovanje na primjeru odnosa prema pripadnicima drugih kršćanskih zajednica u svojoj okolini (II);
- ...razumije i objašnjava da mnogi ljudi pripadaju drugim religijama, a neki ne vjeruju (II).
- ...opisuje posebnosti Pravoslavne crkve, crkvenu strukturu i navodi što je zajedničko s Katoličkom crkvom (III);
- ...opisuje temeljne odrednice zajedničke baštine židovstva i kršćanstva (vjera i pobožnost u židovstvu, oblici molitve, židovski blagdani...) (III);
- ...razlikuje i objašnjava pojmove vjera, religija, religioznost, religiozni pokreti, vjerska ravnodušnost, ateizam (III);

...prepoznaje i vrednuje velike svjetske religije kao važan čimbenik u izgradnji civilizacije međusobnoga poznavanja, razumijevanja i uvažavanja (V).

U 12 predmeta sa 125 ishoda zastupljena je tema „mediji“, treća najzastupljenija tema ovog istraživanja. Glavni nositelj ove teme je HRV, te MPT GOO⁹. Tema je prisutna u svim ciklusima s više od 20 ishoda, a najveća koncentracija ove teme je u četvrtom i petom ciklusu. S obzirom na veličinu teme, ovdje su izdvojeni samo neki ishodi kako bi se dobila slika što se od učenika očekuje kada je u pitanju odnos prema medijima:

- ...iskazuje mišljenje o medijskim sadržajima (HRV, I);
- ...izražava svoje mišljenje o medijskim sadržajima govorom i crtežom (HRV, I);
- ...razlikuje vrste medija primjerene dobi i interesima (HRV, I);
- ...razlikuje vrste medija primjerenih djeci (HRV, I);
- ...objašnjava medijske tekstove jednostavne strukture (npr. istražuje kako se videoigre i animirani filmovi koriste u svrhu promocije poznatih osoba i proizvoda) (HRV, II);
- ...prepoznaje kako se grafičkim elementima oblikuje značenje medijske poruke i stvara željeni učinak na primatelja sa svrhom privlačenja široke publike (npr. naslov, podnaslov, nadnaslov, fotografija s tekstom koji ju objašnjava imaju svrhu pobuđivanja interesa čitatelja i sl.) (HRV, II);
- ...prepoznaje kako se sadržajnim elementima oblikuje značenje medijske poruke i stvara željeni učinak na primatelja (npr. rubrike u novinama: lokalne, nacionalne, internacionalne vijesti, crna kronika, sport, zabava, kultura, lokalni događaji i sl.) (HRV, II);
- ...uspoređuje informacije i kritički ih promišlja (GOO, II);
- ...kritički preispituje medijsko oglašavanje u svojoj sredini (POD, II);
- ...prepoznaje utjecaj medija i reklama na ponašanje (ZDR, II);
- ...dekonstruira medijske poruke razlikujući činjenice od fikcije (npr. utvrđuje i objašnjava zašto se animirani filmovi promoviraju u lancima brze prehrane) (HRV, III);
- ...izdvaja dijelove teksta koji predstavljaju predrasude i stereotipe (HRV, III);
- ...prepoznaje utjecaj javnih, komercijalnih i neprofitnih medija na oblikovanje svakodnevnog života primatelja (HRV, III);
- ...prepoznaje utjecaje konteksta na tumačenje informacija (HRV, III);
- ...povezuje utjecaj medija i društvenih mreža na donošenje odluka mladi (OSR, IV);
- ...objašnjava što je cenzura i autocenzura (GOO, V);
- ...obrazlaže ulogu medija i civilnoga društva u oblikovanju demokracije (GOO, V);
- ...prepoznaje i ukazuje na slučajeve cenzure i autocenzure (GOO, V);
- ...zalaže se slobodu izražavanja i iznošenja prijedloga, a protivni se cenzuri i autocenzuri (GOO, V).

KOMENTAR I PREPORUKE UZ TEME IZ KULTURALNE DIMENZIJE

Tema „mediji“ pripada u jednu od tema ove analize za koju se može reći da postavlja iznimno kvalitetnu podlogu za medijski pismenije buduće generacije. Ako se na ovo doda i činjenica da se unutar MPT IKT iznimno puno radi na informacijskoj i digitalnoj pismenosti učenici bi trebali na kraju dobiti zaokruženiju sliku i temeljne kompetencije u pronalaženju, čitanju, korištenju i tumačenju informacija iz različitih izvora.

Vezano za temu interkulturalnosti potrebno je navedenu temu odmaknuti od pukog upoznavanja, razumijevanja i poštivanja pripadnika drugih kultura. Preporuka je u svakom slučaju da interkulturalnost bude aktivna komponenta kurikuluma, te poticaj učiteljima i školama da rade na susretima kultura kako bi se kroz te susrete smanjile predrasude i stereotipi, a time se

⁹ Istraživački tim je u prvoj fazi pod temom „mediji“ kodirao značajan dio kurikuluma MPT IKT. No kako bi se dobila jasnija slika, u drugoj fazi su ti ishodi prekodirani u drugu temu, no važno je naglasiti kako postoji značajna povezanost tih dviju tema.

onda značajno može pridonijeti i smanjenju govora mržnje ili nasilničkog ponašanja.

Važan doprinos svemu daje i kurikulum Katoličkog vjeronauka koji s jedne strane nastavlja do sada prisutan, ali slabo istaknut koncept međureligijskog i međukulturalnog dijaloga. Pohvalno je da je međureligijski i međukulturalni dijalog u prijedlogu kurikulumu postala zasebna domena¹⁰.

TEME IZ GOSPODARSKE DIMENZIJE

	E1: Siromaštvo	E2: Tržišna ekonomija	E3: Proizvodnja i/ili potrošnja	E4: Financije	E5: Prava radnika
PREDMET					
A BIO 2016					
A FIL 2016					
A GEO 2016	3	10	6	3	
A HRV 2016					
A PID 2016				2	
A PIG 2016		4	2	2	
A POV 2016					
A PSI 2016					
A SOC 2016					
B GOO 2016					3
B IKT 2016					
B OR 2016		7	12	2	
B OSR 2016					
B POD 2016		14	31	36	1
B UKU 2016					
B ZDR 2016				2	
C ETI 2016					1
C VJ 2016	7				
CIKLUSI					
1 Prvi	1	1	6	5	1
2 Drugi	1	2	11	9	
3 Treći	5	9	17	12	
4 Četvrti		12	4	8	
5 Peti	3	11	13	13	4
VRSTE					
Obvezno	3	14	8	7	
Međupredmeto		21	43	40	4
Izborno	7				1

Tablica 7 - Zastupljenost tema gospodarske dimenzije u predmetima, ciklusima i vrstama predmeta

U gospodarskoj dimenziji analizirane su sljedeće teme: siromaštvo, tržišna ekonomija, proizvodnja i/ili potrošnja, financije i prava radnika.

Tema „**siromaštvo**“ zastupljena je sa deset ishoda: tri ishoda u GEO i sedam ishoda u VJ. S obzirom na to da se radi o vrlo malo ishoda ovdje su navedeni svi:

...navodi i jednostavno opisuje svijetle i tamne strane života (radost, pomaganje, prijateljstvo, bolest, poteškoće, osamljenost, siromaštvo...) (VJ, I);

...u Isusovoj kušnji u pustinji i njegovu odnosu prema ljudima upoznaje važnost kršćanskoga posta, molitve i djela milosrđa, osobito brige za bolesne, siromašne i sve potrebite (VJ, II);

...objašnjava uzroke i posljedice neravnomyemoga gospodarskog razvoja Europe te pokazuje na geografskoj karti prostore najveće razvijenosti i navodi važnije gospodarske djelatnosti (GEO, III);

...objašnjava uzroke i posljedice siromaštva (prirodno-geografska uvjetovanost, nagli porast broja stanovnika, utjecaj kolonijalizma i neokolonijalizma, politička nesigurnost, ratovi, migracije) (GEO, III);

...analizira problemske situacije razlikovanja ispravnih postupaka prema savjesti u religijama i svjetonazorima (nepravda, siromaštvo, nepoštovanje ljudske osobe, nebriga za okoliš, ugrožavanje života) (VJ, III);

...navodi i tumači suvremene situacije ropstva i neslobode (siromaštvo, osamljenost, droga, suvremeni idoli...) (VJ, III);

...objašnjava i tumači dostojanstvo ljudske osobe, ljudska prava, opće dobro, solidarnost, brigu za siromašne (VJ, III);

...analizira polarizaciju svijeta prema gospodarskoj razvijenosti (GEO, V);

...navodi, objašnjava i analizira ključne odrednice kršćanskoga socijalnog nauka (dostojanstvo ljudske osobe, ljudska prava, princip općega ili zajedničkoga dobra, supsidijarnost, solidarnost, sudjelovanje, povlaštena briga za siromašne) (VJ, V);

...uočava, raspravlja i daje prijedloge za rješavanje problema suvremenoga svijeta koji donose siromaštvo, bolesti i umiranje djece (VJ, V).

Tema „**tržišna ekonomija**“ zastupljena je u MPT POD i GEO s fokusom na višim ciklusima obrazovanja. Kroz ovu temu učenici će se upoznati s različitim gospodarskim pokazateljima, ne temeljnim načelima funkcioniranja tržišne ekonomije i njenog utjecaja na život građana na različite načine. No tema nije isključivo fokusirana na tržište već učenike vodi ka kritičkom promišljanju i upoznavanju i s drugim ekonomskim modelima kroz MPT OR gdje se od učenika očekuje da:

...kritički analizira podatke o ekonomskom rastu povezujući ih s ostvarivanjem opće dobrobiti (OR, III);

...analizira različite ekonomske modele s obzirom na njihov utjecaj na dobrobit (OR, IV);

...svjestan je da ograničenja prirodnih resursa utječu na ekonomski rast i da se dobrobit nužno ne zasniva na ekonomskom rastu (OR, IV);

...uspoređuje podatke utjecaja različitih ekonomskih modela na dobrobit na temelju kojih osmišljava moguće scenarije.

...istražuje primjere dobre prakse implementacije društveno odgovornog poslovanja i socijalnog poduzetništva te na temelju primjera izrađuje prijedlog vlastite društveno odgovorne aktivnosti (POD, IV);

...prepoznaje važnost socijalnog poduzetništva (POD, IV).

Tema „**proizvodnja i/ili potrošnja**“ je isto tako najzastupljenija u MPT POD i MPT OR s koncentracijom u trećem ciklusu. Kod ove teme se može uočiti lagana tenzija između ovih dviju MPT. Naime, dok MPT POD kroz sve cikluse daje naglasak na proizvodima i uslugama, ponudi i potražnji, načinima prodaje i brendiranja, određivanja cijena, načina plasmana proizvoda i prepoznavanja tržišnih prilika MPT OR upozorava kako u svemu tome uvijek treba misliti na širi kontekst, a posebno misliti na buduće reperkusije određenih odluka. Tako se u MPT OR od učenika očekuje da:

...svjestan je da ljudska djelovanja imaju posljedice na prirodu i okoliš (OR, II);

...objašnjava kako ekonomske aktivnosti utječu na okoliš i društvo (OR, III);

...pokazuje osjećaj za racionalno korištenje prirodnih i osobnih dobara (OR, III)

...prikuplja i analizira podatke o utjecaju ljudskih djelatnosti na okoliš (OR, III);

...smatra važnim da se ekonomski razvoj koristi za ostvarivanje opće dobrobiti (OR, III)

...svjestan je vrijednosti prirodnih dobara i važnosti njihove pravedne raspodjele.

...poznaje načela održive proizvodnje i potrošnje (OR, V);

...svjestan je važnosti održive proizvodnje i potrošnje (OR, V).

Tema „**financije**“ smještena je u MPT POD te je prisutna u svim ciklusima, a najviše u trećem i petom ciklusu. U nižim ciklusima naglasak je dan na odgovornosti i racionalnosti potrošnje, odnosno planiranja osobne i obiteljske potrošnje. U trećem ciklusu učenici će se upoznati s nekim ekonomskim parametrima, ali i s oblicima štednje i planiranja osobnih troškova. Viši ciklusi su posvećeni razumijevanju i proučavanju financijskih usluga, financijskom planiranju, važnosti

¹⁰ Kurikulumi Pravoslavnog i Islamskog vjeronauka nisu bili uključeni u inicijalni skup analiziranih kurikuluma. Naknadnim uvidom u kurikulume tih izbornih predmeta uočeno

je kako isti nemaju tako izraženu domenu međureligijskog i međukulturalnog dijaloga kao kurikulum Katoličkog vjeronauka.

financijskog savjetovanja, te potrebe da se osoba upozna s relevantnim zakonskim okvirom vezanim za financijsko poslovanje. Unutar same teme postoje i neki kritički trenuci koji osiguravaju da se tema ne shvati zdravo za gotovo, pa se tako od učenika očekuje da:

- ...kritički preispituje važnost novca za osobnu sreću (POD, IV);
- ...procjenjuje prednosti i nedostatke različitih financijskih usluga (POD, V).

Posljednja tema u gospodarskoj dimenziji je tema „**prava radnika**“ koja je zastupljena s pet ishoda od kojih navodimo samo tri koja izravno spominju radnička prava:

- ...objašnjava što je pravo na rad (GOO, V);
- ...predlaže načine zaštite prava na rad u zajednici (GOO, V);
- ...zastupa zaštitu prava na rad (GOO, V).

KOMENTAR I PREPORUKE UZ TEME IZ GOSPODARSKE DIMENZIJE

Bilo je za očekivati da se tema siromaštva pojavi u kurikulumu Katoličkog vjeronauka, no iznenađujuće je da drugi kurikulumi nisu navedeni društveni fenomen spominjali na razini ishoda što na neki način potvrđuje i činjenica da su skupine u nepovoljnom društvenom položaju skoro neprepoznate u dokumentima. Stoga bi trebalo potaknuti i druge kurikulume da jasno naznače i potaknu učenike na promišljanje društvenih nejednakosti posebno uzimajući činjenicu kako društveno raslojavanje postaje sve očitije.

Nadalje, kod teme „financije“ uočena je tenzija između MPT OR i MPT POD koja bi mogla biti vrlo plodonosna iz perspektive poučavanja, te bi uz kvalitetnu i otvorenu provedbu učenici uistinu razvijali poduzetništvo koje bi bilo društveno i ekološki osjetljivo, ali i bili poduzetni u svojim lokalnim zajednicama.

Slična situacija se može osjetiti i kod teme „proizvodnja i/ili potrošnja“ s time da bi se taj kritički osvrt trebao ojačati slično kao kod teme vezane za financije.

Na kraju valja spomenuti kako je s jedne strane sasvim logično bilo za očekivati da se tema „prava radnika“ pronađe u MPT GOO, istraživački tim je očekivao pojavljivanje ove teme i u MPT POD no na razini ishoda ona nije pronađena. Ovdje također valja spomenuti kako je tema radničkog pokreta i prava radnika spominje i kao tema u kurikulumu POV no bilo bi primjereno da se učenici upoznaju sa suvremenim međunarodnim i domaćim okvirom prava radnika. Ova bi tema trebala biti prisutna i u nižim ciklusima s obzirom na to da završetkom osnovne škole učenici ne moraju nužno nastaviti s daljnjim obrazovanjem već mogu ući na tržište rada.

TEME IZ EKOLOŠKE DIMENZIJE

	F1: Klimatske promjene	F2: Bioraznolikost	F3: Otpad	F4: Energija
PREDMET				
A BIO 2016		5		
A FIL 2016				
A GEO 2016	13	15	12	24
A HRV 2016				
A PID 2016	2	16	2	16
A PIG 2016				
A POV 2016				
A PSI 2016				
A SOC 2016				
B GOO 2016				
B IKT 2016			4	2
B OR 2016	2	10	1	5
B OSR 2016				
B POD 2016	1		1	
B UKU 2016				
B ZDR 2016			4	
C ETI 2016				
C VJ 2016	1			
CIKLUSI				
1 Prvi		6	8	8
2 Drugi	3	14	3	17
3 Treći	3	13	4	5
4 Četvrti	5	7	4	12
5 Peti	8	6	5	5
VRSTE				
Obvezno	15	36	14	40
Međupredmeto	3	10	10	7
Izborno	1			

Tablica 8 - Zastupljenost tema ekološke dimenzije u predmetima, ciklusima i vrstama predmeta

Teme iz ekološke dimenzije koje su uključene u ovu analizu su: klimatske promjene, bioraznolikost, otpad i energija.

Tema „**klimatske promjene**“ zastupljena je s 19 ishoda i to najvećim dijelom u kurikulumu GEO. Prema ishodima, učenici će se s ovom temom najviše upoznavati u četvrtom i petom ciklusu gdje se od učenika očekuje da:

- ...analizira podatke o globalnom zatopljenju i navodi moguće uzroke i posljedice (GEO, IV);
- ...istražuje pozitivne i negativne učinke primjene tehnologije na stanovništvo, gospodarstvo i okoliš (GEO, V);
- ...navodi primjere međunarodne aktivnosti usmjerene smanjenju čovjekova utjecaja na klimatske promjene (GEO, V);
- ...objašnjava moguće posljedice globalnoga zatopljenja, negativne (npr. invazivne vrste, klimatske migracije stanovništva, sukovi) i pozitivne (npr. nove poljoprivredne i turističke mogućnosti) (GEO, V);
- ...objašnjava promjenu klime kao prirodni i antropogeno uvjetovani proces (GEO, V);
- ...objašnjava utjecaj čovjeka na emisiju stakleničkih plinova (GEO, V);
- ...objašnjava utjecaj klimatskih promjena na život na Zemlji (GEO, V);
- ...uspoređuje i obrazlaže različite stavove država i organizacija u svijetu oko smanjenja emisije stakleničkih plinova (GEO, V).

„**Bioraznolikost**“ je zastupljena s 46 ishoda u četiri predmeta s fokusom na GEO, PIG i MPT OR. Također, prisutna je u svim ciklusima, a najviše u drugom i treće ciklusu. Od učenika se tako očekuje da:

- ...prepoznaje raznolikost u prirodi i razlike među ljudima (OR, I);
- ...opisuje životnu zajednicu (organizme koji žive na istome staništu) na primjeru iz neposrednoga okoliša i uspoređuje sa zajednicom iz drugoga područja (PID, II);
- ...povezuje različite vremenske uvjete s raznolikošću biljnoga i životinjskoga svijeta (PID, II);
- ...raspravlja o utjecaju prirodnih katastrofa na ekosustav (BIO, III);
- ...navodi načine očuvanja bioraznolikosti (GEO, III);
- ...argumentira potrebu očuvanja bioraznolikosti (GEO, IV);

...navodi primjere zaštićene geobaštine u svijetu i Hrvatskoj te obrazlaže uzroke njihove zaštite (GEO, IV);
 ...pokazuje posvećenost očuvanju ravnoteže između kvalitete života i očuvanja ekosustava (OR, IV);
 ...argumentira važnost očuvanja bioraznolikosti za stabilnost ekosustava i čovjekov opstanak (BIO, IV);
 ...utvrđuje čovjekovu odgovornost u održavanju uravnoteženoga stanja u prirodi i očuvanju bioraznolikosti (BIO, IV).

Tema „**otpad**“ zastupljena je s 24 ishoda koja najvećim dijelom dolaze iz GEO, ali je prisutna u manjem slučaju i u nekoliko drugih predmeta. O ovoj temi će se najviše raditi u prvom ciklusu, ali je tema prisutna i u drugim ciklusima. Očigledan je cilj teme da već u prvom ciklusu razvije kod učenika svijest o odgovornom ponašanju prema otpadu, pa se tako od učenika očekuje da:

...objašnjava važnost organiziranja/razvrstavanja otpadnih stvari u okolišu, razlikuje i odvaja smeće od otpada i razvrstava otpad (PID, I);
 ...odvaja smeće od otpada, razvrstava otpad te ga ponovno rabi i opisuje postupak recikliranja papira te se koristi recikliranim materijalima u izradi različitih modela i sl. (PID, I);
 ...prepoznaje osnovne mogućnosti uštede energije pri radu s računalima i ispravan način odlaganja elektroničkoga otpada (IKT, I);
 ...primjenjuje tehnike razgibavanja tijekom i nakon rada s računalima, a uz pomoć učitelja brine se o razvrstavanju elektroničkoga otpada (IKT, I);
 ...čuva dostupne materijalne resurse, reciklira materijale (POD, I);
 ...brine o čistoći radne i životne okoline (ZDR, I);
 ...opisuje postupke brige za održavanje higijene okoline (ZDR, I);
 Pravilno odlaže otpad (ZDR, I).

U višim ciklusima temi se pristupa na složeniji način potičući učenike da aktivnije pristupe ovoj temi, pa se tako od učenika očekuje da:

...analizira probleme gospodarenja otpadom u zavičaju, Hrvatskoj i svijetu (GEO, IV);
 ...objašnjava važnost ponovnoga korištenja, smanjivanja, recikliranja i promjena načina korištenja otpada (GEO, IV);
 ...samostalno ili u skupini planira, organizira u provodi akciju zbrinjavanja otpada u školi i/ili zavičaju (GEO, IV);
 ...objašnjava problematiku zbrinjavanja nuklearnoga otpada na primjeru NE Krško (GEO, V);
 ...objašnjava važnost i načine gospodarenja otpadom (GEO, V);
 ...obrazlaže potrebe i opisuje primjere ekoremedijacije (npr. deponija otpada, kamenoloma, rijeka) (GEO, V);
 ...opisuje elemente gradskoga sustava (prometni sustav, zbrinjavanje otpada, energetske sustav, namjena površina) (GEO, V)
 ...opisuje važnost i načine pročišćenja otpadnih voda (GEO, V).

Posljednja tema iz ekološke dimenzije je tema „**energija**“¹¹ zastupljena s 47 ishoda. Ova tema je najviše prisutna u GEO i PID, te u drugom i četvrtom ciklusu. Ova tema, prema ishodima, pokriva razne aspekte od pretvorbe i proizvodnje električne energije preko različitih mogućnosti i načina njezinog čuvanja i štednje. U temi su prisutni i obnovljivi izvori energije, pa se tako od učenika očekuje da:

...prepoznaje i razlikuje različite izvore energije koji ga okružuju (PID, I);
 ...povezuje prirodna obilježja zavičaja s mogućnostima upotrebe obnovljivih izvora energije (PID, II);
 ...klasificira izvore energije na obnovljive i neobnovljive (OR, II);
 ...svjestan je važnosti primjene obnovljivih izvora energije (OR, II);
 ...razlikuje obnovljive od neobnovljivih izvora energije i objašnjava utjecaj njihova korištenja na okoliš (GEO, III);
 ...argumentirano raspravlja o važnosti i obvezi korištenja obnovljivih izvora energije te zauzima stav o njihovu korištenju (GEO, IV);

...obrazlaže važnost energetske održivosti (GEO, V).

I tema „**energetske efikasnosti**“ je prisutna u ishodima, ali u manjoj mjeri:

...objašnjava povezanost svoga ponašanja pri korištenju energijom s njezinom uštedom (PID, I);
 ...pokazuje načine kako se gubitci topline mogu bitno smanjiti (PID, II);
 ...opisuje osnovne mogućnosti uštede energije i objašnjava ispravan način odlaganja elektroničkoga otpada (IKT, II).

KOMENTAR I PREPORUKE UZ TEME IZ EKOLOŠKE DIMENZIJE

Dosadašnje iskustvo govori kako su teme iz ekološke dimenzije redovito dobivale najveću recepciju u školama, te bavljenje ekologijom je sastavni dio školskog kurikulumu svake škole.

Iz tog razloga sasvim bi bilo opravdano „spustiti“ temu klimatskih promjena na niže cikluse kako bi cijela populacija učenika bila upoznata s tim fenomenom.

Također bilo bi primjereno pojačati segment energetske učinkovitosti jer je dokazano kako je uštedena energija puno jeftinija nego proizvodnja nove i kako se svijest o važnosti racionalnog upravljanja energijom može i treba razvijati od najranije dobi sa značajnim naglaskom na praktičnoj nastavi.

SAŽETAK PREPORUKA

Radne skupine pojedinih predmeta i međupredmetnih tema trebale bi zajednički proučiti određene teme u kurikulumima, uskladiti terminologiju, te raspored određenih tema kroz cikluse kako bi se postigla veća međupredmetnost i na taj način osigurala provedba međupredmetnih tema. Ovo se posebno odnosi na teme „ljudska prava“, „rješavanje sukoba i nenasilna komunikacija“ i „volontiranje“.

U postupku ujednačavanja tema iz političke i ljudsko-pravne dimenzije, kurikulum MPT GOO bi trebao imati jasno oblikovanu i konkretnu viziju tih dviju dimenzija, te biti stožerna točka koordinacije tih dimenzija u drugim predmetima i međupredmetnim temama.

Potrebno je tijekom revizije kurikulumu kvalitetnije obraditi teme „izbori i izborni sustav“, „Europska unija“, „prava nacionalnih manjina“, „prava radnika“. Isto tako, temu „prava djece“ jasno povezati s temom „ljudska prava“.

Kurikulumi bi trebali sadržavati i ishode vezane za teme koje analiza nije identificirala poput „rodne ravnopravnosti“, „različitih obitelji“ i „skupina u nepovoljnom položaju“.

Posebno je važno da se tema „siromaštvo“ ojača i da postane više prisutna u kurikulumima drugih predmeta.

I dok je međureligijski dijalog kvalitetno pokriven u nastavi Katoličkog vjeronauka, od presudne je važnosti tijekom revizije kurikulumu ojačati, jasno definirati i učiniti životnijim interkulturalni dio kurikulumu gdje se druge kulture i različitosti neće tretirati samo na tehničkoj razini poznavanja normi, običaja i folkloru. Kurikulum bi trebao omogućiti susret s drugima, razumijevanje drugih i život s drugima bilo da se radi o osobama druge kulture, jezika i sl.

Na kraju, gdje god je to moguće kurikulum treba poticati kritičko mišljenje, propitivanje, raspravu i dijalog, uočavanje problema i predlaganje njihova rješenja.

¹¹ U analizu nije bio uključen kurikulum predmeta „Fizika“ gdje postoje ishodi vezani za ovu temu.

PRIJEDLOZI I KOMENTARI

Cjelovita kurikularna reforma je hvalevrijedan i značajan nacionalni projekt u sektoru koji treba biti nositelj razvoja Hrvatske i njezinih ljudskih potencijala.

Buduća hrvatska škola treba razvijati, između ostaloga, i društvene i građanske kompetencije odnosno treba biti mjesto življenja demokracije. Kao što je vidljivo u Okviru nacionalnog kurikulumu, kurikularna reforma se temelji na vrijednosti aktivnog građanstva što daje temelj da se oblikuje takva demokratska škola.

Analiza je utvrdila da postoje određene dimenzije i teme koje idu u smjeru razvijanja aktivnog građanstva, te temeljnih socijalnih i građanskih kompetencija. Kao što je vidljivo, određene teme treba unaprijediti kako bi učenici imali zaokruženu sliku, te zadovoljavajuće razvijene kompetencije.

Analiza također potvrđuje nužnost i neophodnost uvođenja obvezanog predmeta u trećem i četvrtom ciklusu.

Naime dosadašnja međupredmetna provedba Građanskog odgoja i obrazovanja često bi bila samo na administrativnoj razini, a odgovornost za provedbu bila je rasplinuta i nejasna. Međupredmetna provedba zajedno s postojanjem obveznog predmeta bila bi najidealniji oblik provedbe građanskog odgoja i obrazovanja odnosno najidealniji oblik dostizanja vizije učenika koja je sadržana u prijedlogu Cjelovite kurikularne reforme.

LITERATURA

*** (2016.) Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 16. veljače 2016.

*** (2016.) Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Informacijske i komunikacijske tehnologije: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 16. veljače 2016.

*** (2016.) Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 16. veljače 2016.

*** (2016.) Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Osobni i socijalni razvoj: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 16. veljače 2016.

*** (2016.) Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Poduzetništvo: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 16. veljače 2016.

*** (2016.) Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Učiti kako učiti: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 16. veljače 2016.

*** (2016.) Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Zdravlje: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 16. veljače 2016.

*** (2016.) Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Biologija: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 29. veljače 2016.

*** (2016.) Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Etika: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 29. veljače 2016.

*** (2016.) Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Filozofija: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 29. veljače 2016.

*** (2016.) Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Geografija: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 29. veljače 2016.

*** (2016.) Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Katolički vjeronauk: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 29. veljače 2016.

*** (2016.) Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Politika i gospodarstvo: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 29. veljače 2016.

*** (2016.) Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Povijest: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 29. veljače 2016.

*** (2016.) Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Priroda i društvo: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 29. veljače 2016.

*** (2016.) Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Psihologija: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 29. veljače 2016.

*** (2016.) Nacionalni kurikulum nastavnog predmeta Sociologija: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 29. veljače 2016.

*** (2016.) Okvir nacionalnog kurikulumu: prijedlog. Preuzeto s www.kurikulum.hr 16. veljače 2016.

DODATAK A: ANALITIČKA MATRICA

KOD	Kategorija	Objašnjenje/Opis
	<i>Ishod</i>	Naveći ishod prema kurikulumu.
	<i>Razred</i>	Naveći razred prema kurikulumu.
	<i>Ciklus</i>	Naveći obrazovni ciklus (prvi, drugi...) prema kurikulumu
	<i>Predmet/MPT</i>	Naveći predmet ili međupredmetnu temu iz kojeg je ishod
A	Politička dimenzija	Ustrojstvo vlasti, donošenje odluka, zakona i drugih propisa, ustrojstvo lokalne i županijske razine. Politička osviještenost. Formalnu sudjelovanje u donošenju odluka.
B	Ljudsko-pravna dimenzija	Promicanje ljudskog dostojanstva. Prava i odgovornosti, zaštita svojih i tuđih prava. Poznavanje međunarodnih i domaćih standarda i mehanizama zaštite.
C	Društvena dimenzija	Socijalne i komunikacijske vještine te vještine nenasilnog rješavanja sukoba. Volontiranje. Timski rad. Solidarnost.
D	Kulturna dimenzija	Poznavanje vlastite i drugih kultura: različiti kulturni utjecaji koji zajednički oblikuju neki prostor; interkulturalnost, dijalog i međusobno uvažavanje.
E	Gospodarska dimenzija	Ekonomski sustav, radni procesi, odgovorno upravljanje financijama.
F	Ekološka dimenzija	Zaštita okoliša, odnos čovjeka prema okolišu, prirodni resursi.
A	Politička dimenzija	
A1	Demokratski politički sustav	Ustav, donošenje zakona, propisa i odluka, sustav državne vlasti, lokalna uprava. Promicanje ustavnih vrijednosti.
A2	Trodioba vlasti	Podjela vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku. Njihov odnos, suradnja, ograničenja.
A3	Aktivno sudjelovanje građana	Sudjelovanje građana u donošenju odluka na svim razinama.
A4	Izbori i izborni sustav	Višestranačje. Legitimnost. Legalnost. Političke stranke.
A5	Europska unija	Europsko građanstvo; institucije; politike; sudjelovanje u donošenju politika.
B	Ljudsko pravna dimenzija	
B1	Ljudska prava	Građanska, politička, ekonomska, kulturna prava.
B2	Rodna ravnopravnost	Kod zapošljavanja, karijeri, politici plaća, politici i sl.
B3	Prava nacionalnih manjina	
B4	Različite obitelji	Jednoroditeljske, posvojiteljske i dugine obitelji.
B5	Prava djece	
B6	Borba protiv diskriminacije	Institucije zadužene za zaštitu, postupci zaštite. Međunarodni i domaći dokumenti.
C	Društvena dimenzija	
C1	Rješavanje sukoba i nenasilja komunikacija	Nenasilno rješavanje sukoba. Transformacija sukoba. Aktivno slušanje. Komunikacijske vještine.
C2	Solidarnost	
C3	Volontiranje	Odgovornost za volonterstvo. Volontiranje kao vrijednost.
C4	Skupine u nepovoljnom položaju	S poremećajem u ponašanju. Osobe s invaliditetom.
C5	Demokratsko vrijednosti	U praksi. Na mikro razini (lokalno, u razredu, školi, društvu).
C6	Integritet i etičko ponašanje	Akademski integritet; znanje o korupciji; borba protiv korupcije; poznavanje institucija. Etičko ponašanje.
D	Kulturna dimenzija	
D1	Kulturna raznolikost i međukulturno razumijevanje	Tolerancija prema vrijednostima i nazorima drugih.
D2	Mediji	Poznavanje medija. Medijska pismenost i kritičko promišljanje medija. Informacijska pismenost.
E	Gospodarska dimenzija	
E1	Siromaštvo	Stanovništvo koje živi ispod prosjeka životnih standarda; problemi sa sanitacijom; manjak hrane, zdravstvene skrbi; otežan pristup obrazovanju.
E2	Tržišna ekonomija	Ekonomski model; njegova uloga u današnjem globalnom svijetu.
E3	Proizvodnja i/ili potrošnja	Elementi suvremene tržišne ekonomije; uloga kompanija; uloga potrošača; utjecaj kulture i okoliša.
E4	Financije	Osobne i državne. Financijski pojmovi i procedure.
E5	Prava radnika	Sindikati i sl.
F	Ekološka dimenzija	
F1	Klimatske promjene	Globalni fenomen; razlozi; djelovanje: načini migracije i prilagodbe.
F2	Bioraznolikost	Vrste i staništa; ekosustavi; raznolikost, kvaliteta, gubitak.

F3	Otpad	Čvrsti i tekući otpad; upravljanje otpadom; recikliranje.
F4	Energija	Energija utemeljena na fosilnim gorivima, obnovljivi izvori energije; izvori; ovisnost o izvorima energije

DODATAK B: ODGOJNO-OBRAZOVNI CIKLUSI

Preuzeto iz: Ekspertna radna skupina (2016.) Okvir nacionalnog kurikuluma. Preuzeto s www.kurikulum.hr 16.veljače 2016.

DODATAK C: PRIMJER „PRIČE“ ZA TEMU „TRODIoba VLASTI“

3 Treći

A PREDMET

A GEO 2016

objašnjava pojam republike i trodiobu vlasti

B MPT

B GOO 2016

Navodi tko su predstavnici pojedine vlasti (Hrvatski sabor, Predsjednik Republike Hrvatske, Vlada Republike Hrvatske, sudovi)

Navodi ustrojstvo zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti

Objašnjava što je ustavna vlast i trodioba vlasti

Prepoznaje koja su pitanja u djelokrugu određenog ogranka vlasti (zakonodavne, izvršne, sudbene).

Shvaća potrebu postojanja trodiobe vlasti kako bi se međusobno ograničavale i nadzirale.

4 Četvrti

B MPT

B GOO 2016

Procjenjuje primjerenost institucionalnoga okvira (ustroja političke vlasti) i potrebe da se taj okvir mijenja.

5 Peti

A PREDMET

A FIG 2016

Analizira načelo trodiobe vlasti u RH

Imenuje institucije vlasti i objašnjava njihove nadležnosti.

Istražuje načelo diobe i načelo legitimnosti vlasti.

Tumači parlamentarni politički sustav RH i procjenjuje učinke institucija vlasti i osiguranje vladavine prava.

DODATAK D: PREGLED ZASTUPLJENOSTI TEMA PO PREDMETIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA, CIKLUSIMA I VRSTAMA PREDMETA

PREDMET	A1: Demokratski poredak	A2: Toleranca	A3: Aktivno građansko angažovanje građana	A4: Izbori i izborni sustav	A5: Europska unija	B1: Ljudska prava	B2: Rodna ravnopravnost	B3: P. ravn. nac. manjina	B4: Različite obitelji	B5: Prava djece	B6: Borba protiv diskriminacije	C1: Rješavanje sukoba i nerasol. kon.	C2: Solidarnost	C3: Volontiranje	C4: Škup. u nepovolj. položaju	C5: Demokratske vrijednosti	C6: Integritet i etičko ponašanje	D1: Kultura raznolikost i međukult. kom.	D2: Mediji	E1: Sirovaštvo	E2: Tržišna ekonomija	E3: P. razv. vodnja i/ili potrošnja	E4: Financije	E5: Prava radnika	F1: Klimatske promjene	F2:	Bioraznolikost	FS: Opad	FA: Energija	
A BIO 2016							1																							
A FL 2016	1																	1												
A GEO 2016	4	1								1		1	1																	
A HRV 2016	1										1	15	1																	
A PID 2016	2		3							4		2	1																	
A PIK 2016	8	4	2	1							3	2	1																	
A POV 2016																														
A PSI 2016																														
A SOC 2016																														
B GEO 2016	31	6	13	8	3	26	9	5		6	13	14	11	13		49	10													
B IKT 2016	7										1	12	2			3	1	12	6									4	2	
B OR 2016	3		8								5	2				20	1	12	6			7	12	2		2	10	1	5	
B OSR 2016	3		1							1	2	42	27	4		45	2	11	4											
B POD 2016	2					4					1	1	2			8	12	5	3			14	31	36	1	1		1		
B UKU 2016											1	2				4	1	1	4										4	
B ZIR 2016	1					1						16	18	2		7	3	11	1				2							
C ETI 2016												1	2				1	2						1						
C VJ 2016						12						2	8					56	2	7						1				
CIKLUSI																														
1 Prvi			2			1				1	8		19	12	1		18	3	17	21	1	1	6	5	1		6	8	8	
2 Drugi	4		2			11				3	2	26	17	2		29	4	30	23	1	2	11	9		3	14	3	19		
3 Treći	20	8	5	3	8	26	8			1	8	23	24	3		37	9	38	20	5	9	17	12		3	13	4	5		
4 Četvrti	14	1	6	3		13	5	4			7	31	15	10		35	2	38	26		12	4	8		5	7	4	12		
5 Peti	25	4	12	3	3	14			1		5	17	9	3		36	24	27	32	3	11	13	13	4	8	6	5	9		
VRSTE																														
Obvezno	16	5	5	1	8	8	1		1	5	4	22	6		14	11	40	31	3	14	8	7			16	36	14	40		
Međupredmeto	47	6	22	8	3	42	9	5	1	7	17	92	61	18		134	30	44	32		21	43	40	4	3	10	10	7		
Izborno						14					1	2	10				1	58	2	7				1	1					

DODATAK E: SKRAĆENICE

BIO – Biologija
ETI – Etika
FIL – Filozofija
GEO – Geografija
GOO – Građanski odgoj i obrazovanje
HRV – Hrvatski jezik
IKT – Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije
MPT – međupredmetna tema
OR – Održivi razvoj
OSR – Osobni i socijalni razvoj
PID – Priroda i društvo
PIG – Politika i gospodarstvo
POD – Poduzetništvo
POV – Povijest
PSI – Psihologija
SOC – Sociologija
UKU – Učiti kako učiti
VJ – Katolički vjeronauk
ZDR – Zdravlje